

Orphans

TG STAN

Woordenloze gruwel

Pieter T'Jonck

Gezien op 27 oktober 2021
Bourla Schouwburg, Antwerpen
In het kader van Antwerpse Kleppers

Het stuk 'Orphans' van Dennis Kelly dateert uit 2009. Het gaat over raciaal geweld in een achtergestelde wijk, ergens in Engeland. Dat blijft actueel. Maar de actualiteit van de tekst ligt niet enkel in die 'feiten', maar in de taal van de personages. Haast gedachteloos uiten ze in het stuk grote woorden als 'familie', 'trouw', 'moed' en 'lafaard' om verwerpelijk gedrag te verklaren of te vergoelijken. Beladen woorden die een wanhopige situatie tot bevattelijke proporties moeten terugbrengen. Met veel 'fuck''s ertussen. Tg Stan maakte er een indrukwekkende bewerking van.

28 OKTOBER 2021

Tg Stan speelt dit stuk niet helemaal. De aanloop krijg je niet mee, en het misselijk makende einde vertelt Evgenia Brendes er gewoon bij, maar wordt niet gespeeld. Het is ook niet de eerste keer dat tg Stan dit stuk speelt. Het was eerder de rode draad in 'Move on', een stuk waarin spelers van heel diverse generaties en herkomst het met elkaar hadden over hoe we kunnen samenleven. (Dat is wellicht ook de reden waarom het stuk ook deze keer in het Engels gespeeld wordt, met boventiteling: vermoedelijk zijn niet alle spelers het Nederlands voldoende machtig.)

Het stuk van Kelly is dan een beeld van hoe de samenleving kan ontaarden als we niet meer praten met elkaar, of er zelfs gewoon niet meer in slagen om emoties en gedachten verwoord te krijgen. In het stuk vieren Danny (Atta Nasser) en Helen (Jolente De Keersmaeker) dat Helen zwanger is. Op dat moment valt Helens broer Liam (aanvankelijk vertolkt door Gustavo Vieira, later door Haider Al Timimi) het huis binnen. Zijn T-shirt zit onder het bloed.

Consternatie alom. Liam is een klaploper met gewelddadige trekjes en heeft een fors strafblad. Helen is echter aan hem verknocht, omdat het haar enige familielid is. Achter Danny's rug verklapte ze hem al dat ze zwanger is. Ze vreest dat Liam weer één of andere stommiteit uitgehaald heeft, maar die verklaart het bloed met een bakerpraatje over een man die hij op straat bebloed aantrof en wou helpen. Als Danny dan oppert dat ze de politie moeten bellen, verzet Helen zich daar tegen, omdat ze denkt dat Liam weer in opspraak zal komen. Liam beweert trouwens dat de man plots verdween.

Vanaf dan is duidelijk dat hij niet de hele waarheid vertelde. Uiteindelijk zal na vele ruzies blijken dat hij de man -een moslim van zo'n 35 jaar oud, geen straatschoffie zoals Liam zelf- zomaar neergestoken heeft en vervolgens gemarteld. Uiteindelijk wou hij hem zelfs in brand steken om zijn sporen uit te wissen, maar dat lukte niet bij gebrek aan lucifers. Je vraagt je dan af: wat vaart er in iemand om zoiets te doen? Blinde haat? Frustratie? Pure kwaadaardigheid?

Toch blijft Helen het voor haar broer opnemen, en dwingt ze haar man met grote woorden als 'familie' en 'liefde' om Liam te beschermen. Ze chanteert Danny zelfs eens duidelijk wordt dat er iets heel ernstigs aan de hand is. Die stribbelt steeds meer tegen, maar zwicht elke keer. Tot op het einde, als de waarheid zonneklaar is. Maar dat zie je hier dus niet meer. Dat verneem je alleen als Evgenia Brendes -tot dan toe een soort veredelde souffleur of spelcoach- de afloop gewoon vertelt.

Tg Stan benadert dit verhaal op een quasi abstracte manier. Het opent met oorverdovende gitaren en drums. In het schemerduister zetten de spelers haastig, haastig een decor op. Ze leggen ruw gezaagde planken vooraan, als een huiskamervloer. Een paar schragen en een blad verbeelden de tafel waaraan Danny en Helen de zwangerschap vieren. Er zijn ook wat stoelen en Brendes spuit een tube rode verf leeg op de T-shirt van Vieira. Meer is het niet. Het licht gaat op.

Wat je ziet is dus een leeg podium, met wat attributen. Je valt ook midden in de actie. Over het feestje weet je niets, over de zwangerschap evenmin. Je moet dus alles wat gebeurt afleiden uit de woorden en de expressie van de spelers. Dat is even verwarrend, maar brengt je als kijker wel tot inzichten die je anders nooit zou hebben.

Zo stel je al snel vast dat de acteurs niet in het minst getypecast zijn. Integendeel: terwijl Liam in de oorspronkelijke tekst wellicht een macho skinhead of zo is, wordt hij hier eerst gespeeld door de genderfluïde Vieira, en daarna door Al Timimi, die net als Nasser Midden-Oosterse trekken heeft. Dit is een rollenspel, waarin spelers karakters aannemen die hen vreemd zijn. (Of niet, dat is de vraag die zal opdoemen). Als om dat te benadrukken zit Brendes erbij om geregeld tekst te souffleren of aan te vullen. Maar rollenspel of niet: de spelers leven zich wel helemaal in hun rol in, met zeer overtuigende vertolkingen.

Door de abstracte inkleding, de merkwaardige rolbezetting én de levendige speelstijl moet je dus heel precies luisteren naar wat er gezegd wordt. Je begrijpt perfect wat er gebeurt, en welke emoties opspelen, maar je moet je tegelijk wel voortdurend proberen voor te stellen hoe dit er 'in het echt' had kunnen uitzien.

Daardoor beef je na een tijd dat er achter het eerste probleem van het stuk, de aanslag en de impact ervan op de familierelaties, een ander en misschien wel veel groter probleem schuilt. Ooit las ik dat de lagere klassen in Engeland het met 500 woorden stellen om zich uit te drukken. Voor een taal die over een indrukwekkende 170.000 courante woorden beschikt is dat even indrukwekkend weinig. 340 keer minder dan een 'Oxbridge' alumnus.

'Orphans' wroet in de leemtes onder die drastische reductie. Wat ettert daar? Wat krijgen mensen niet gezegd? Wat zijn de gevolgen? Je merkt inderdaad al heel snel dat alle gesprekken tussen de personages verregaand disfunctioneel zijn. Ze luisteren niet naar elkaar, of nauwelijks, maar ze drukken zich dan ook zo gebrekkig en stuntelig uit dat er weinig te beluisteren valt. het is altijd ja of nee, wit of zwart, goed of slecht, wij of zij.

Tegelijk zijn zowel Liam als Helen bijzonder manipulatief. Ze smeren Danny de ene keer stroop om de baard om hem vervolgens toch weer te intimideren. De buurt speelt daarbij op de achtergrond een sterke rol: 'het is hier onleefbaar geworden', dat herhaalt Liam steeds weer, wat Danny ook zegt. Dat hij daar zelf medeplichtig aan is, schijnt niet tot hem door te dringen. Hij kan gewoon geen afstand nemen van zijn eigen daden. Daar heb je dan ook andere woorden voor nodig dan 'shit' en 'fuck'.

Het slotbeeld van het stuk bevestigt dat. Even gejaagd als ze aanvankelijk het decor opbouwden ruimen ze het nu weer op. Ondertussen danst Vieira achter op het podium. Een wilde, stampvoetende dans in het duister. Alsof een onbeheersbare, onuitsprekelijke woede in hem gevaren was. Een woede waarvoor geen woorden beschikbaar zijn. Licht uit.

Er valt een lange stilte, tot een paar toeschouwers toch beginnen applaudisseren. Uiteraard. Geweldig stuk. Prachtige vertolkingen. Maar toch voelt het vreemd aan. Dit is zo gruwelijk…